

L'Arxiu de la Corona d'Aragó no és l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El nucli originari i fonamental de l'arxiu és constituït per l'Arxiu Reial de Barcelona, i aquest mai no fou l'arxiu central de la Corona durant l'existència de la corona catalanoaragonesa: cada regne o territori tendí a formar els propis arxius reials.

Al segle XVIII, quan per raons repressives va deixar de ser arxiu administratiu per passar a ser-ho històric, l'Arxiu Reial de Barcelona va començar a ser anomenat de manera impròpia Arxiu de la Corona d'Aragó.

L'Arxiu de la Corona d'Aragó no és l'Arxiu de la Corona d'Aragó perquè no conserva els documents oficials de la cancelleria reial. Per una banda, conserva els de l'Arxiu Reial de Barcelona. I, per l'altra, pel seu caràcter d'arxiu públic, ha acollit documentació catalana que no pertany al Consell d'Aragó, ni a la Cancelleria Reial catalana, i també la generada amb posterioritat al Decret de Nova Planta, com per exemple part de la documentació dels monestirs i convents desapareguts en el procés de desamortització eclesiàstica del segle XIX. L'Arxiu Reial de Barcelona, rebatejat indègudament com Arxiu de la Corona d'Aragó, per manca d'un arxiu provincial va ser l'espai de recollida i aplec documental dels segles contemporanis.

Només com a fet excepcional, l'any 1852 va ingressar-hi una part important de l'arxiu de la Corona d'Aragó procedent de l'Arxiu de Simancas: aquest és l'únic fons que està legitimat a tenir un tractament compartit per un patronat format per facultatius dels arxius dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó i de l'estat.

Això ho ha hagut de recordar l'Institut d'Estudis Catalans en dos informes als quals ha tingut accés EL TEMPS i que van ser demanats per la Generalitat de Catalunya. Parteixen d'un estudi rigorós, erudit i raonat elaborat per membres de l'Associació d'Arxivers de Catalunya –Ramon Plana i Albets, Laureà Pagarolas i Sabaté i Pere Puig i Ustrell– i la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC. La redacció final dels informes ha estat signada per la historiadora Eva Serra.

El primer informe es va fer el mes de juny del 2004, i el segon, més recent,

L'Arxiu de la Corona d'Aragó no és l'Arxiu de la Corona d'Aragó

Catalunya no pot renunciar a la denominació original i històrica de l'anomenat Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu Reial de Barcelona, conclou l'IEC en un informe.

Actual seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, un edifici modern situat al carrer Almogàvers, inaugurat el 1994.

es basa en la disposició addicional tretzena de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de juny del 2006, a propòsit de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La disposició estableix que els fons propis de Catalunya s'integrin en el sistema d'arxius de Catalunya i, a més d'identificar l'existència de l'Arxiu Reial de Barcelona, reconeix que hi ha dos fons, el propi de Catalunya i el compartit amb els territoris de l'antiga Corona d'Aragó.

El punt clau. Aquest és el punt clau, com recorda l'Associació d'Arxivers

de Catalunya en el seu darrer butlletí. Cal separar, diuen els arxivers, els fons propis catalans dels fons comuns als territoris de l'antiga Corona d'Aragó. Els primers són els que, d'acord amb el nou Estatut, s'han d'integrar en el sistema d'arxius de Catalunya, mentre que només els segons han de ser regits pel Patronat de l'arxiu.

De moment, però, això sembla ara més lluny, perquè el primer resultat de la negociació ha estat la constitució d'un nou patronat on Madrid és majoria i Catalunya un més entre quatre socis minoritaris, malgrat que l'arxiu es-

nya". Per aquesta mateixa raó, recomanen, "cal posar fi a una denominació artificial i perillosa per a la conservació *in situ* dels documents propis de Catalunya".

El nucli originari de l'Arxiu de la Corona d'Aragó és l'Arxiu Reial de Barcelona, recorden els historiadors de l'IEC i l'Associació d'Arxivers de Catalunya. I des del segle XV, cada regne, d'acord amb l'estructura federal i descentralitzada de la Corona d'Aragó, tingué el seu propi Arxiu Reial. D'acord amb el pes històric i documental d'aquest fet, cal, diuen, restituir el nom originari de l'Arxiu, de la mateixa manera que mantenen el nom originari els arxius de València i de Mallorca.

El pes del franquisme. La instauració de la dictadura franquista, diu un dels apartats del primer informe, va impedir la construcció d'un sistema d'arxius català i va contribuir encara més a accentuar la concentració de fons documentals catalans a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sota el franquisme, "s'ha consolidat la desmemòria i la tergiversació del context cultural de l'origen dels seus fons".

Després, les circumstàncies en què s'ha fet la transició democràtica no han permès que el desplegament del sistema català d'arxius pogués comptar amb la documentació estrictament catalana que hi ha a l'Arxiu de la Corona d'Aragó "a causa del manteniment de la situació d'aquest en règim de provisionalitat, cosa que vicia i afecta el sentit de pertinença del patrimoni documental català".

tigui situat a Barcelona i que la documentació estrictament catalana sigui la majoritària.

Ara com ara, Aragó, el País Valencià i les Illes Balears tenen competències de gestió, d'acord amb el Ministeri de Cultura, sobre els fons documentals similars als "fons propis de Catalunya" que es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Raó per la qual, considera la Secció Històrico-Arquelògica de l'IEC, qualsevol rebaixa de la disposició de l'Estatut a propòsit de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, "seria un autèntic greuge comparatiu per a Catalu-

El 1982, en materialitzar-se, segons la Constitució espanyola (1978) i l'Estatut d'Autonomia (1979), el conveni de traspàs en matèria d'arxius va quedar pendent de resolució l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

La doble titularitat (estat/Generalitat) que la Constitució i l'Estatut estableixen per a l'arxiu, a causa de l'existència d'alguns fons documentals que afecten altres territoris i no sols Catalunya, va significar que s'impedís el traspàs autonòmic d'aquests documents i, a diferència dels arxius reials del País Valencià, les Illes i Aragó, totalment traspàsats a les seves respectives autonomies, obligava estatutàriament que fos regit per un patronat format per facultatius de Catalunya, les Illes, el País Valencià, Aragó i el Ministeri, sense distingir entre la documentació exclusivament catalana, la majoritària, i l'altra documentació.

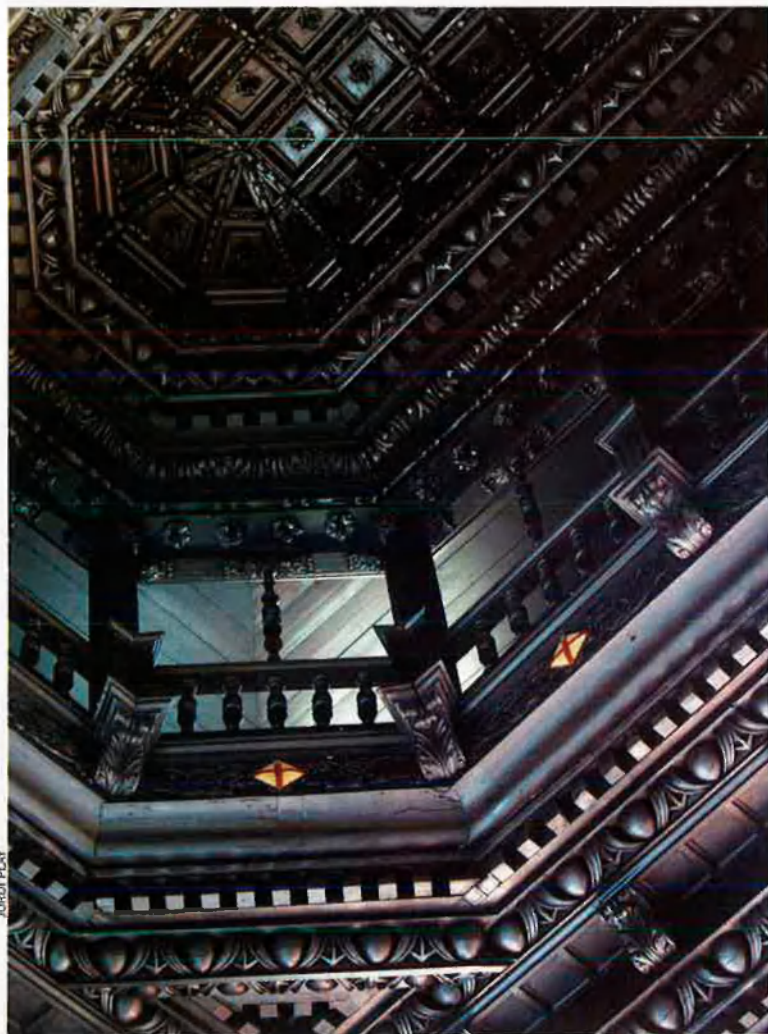
Vint anys més perduts. No haver resolt el problema al cap de més de vint anys d'autonomia ha afectat negativament, coincideixen arxivers i historiadors, la sistematització del patrimoni documental i arxivístic de Catalunya, ja que bona part de la seva documentació és només del tot de caràcter exclusivament català. I, més encara, cal indicar que aquesta documentació catalana ha augmentat espectacularment pel fet que l'Arxiu de la Corona d'Aragó ha actuat des del segle XIX com un succedani d'arxiu nacional de Catalunya.

Com que la gestió tècnica –no la titularitat– de tot el contingut de l'Arxiu hauria de ser única per raons d'operativitat i costos, juntament amb aquest requisit n'hi hauria d'haver un altre, apunta l'informe de l'IEC: la gestió dels fons de titularitat de la Generalitat de Catalunya no hauria de ser sotmesa ni al criteri ni a l'examen del Patronat intercomunitari, "per motius obvis", ja que es tracten de fons de Catalunya.

En aquest àmbit del contingut del centre, el director, pensen historiadors i arxivers, s'hauria de sotmetre a la dependència exclusiva de la Generalitat de Catalunya. Els juristes haurien de donar solució a aquesta dependència diferenciada que podria ser fixada, també, en el reglament de funcionament de l'Arxiu. Quant a això, el tema

El palau del Lloctinent, a la plaça del Rei de Barcelona, seu del patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Fins a principi dels anys noranta havia allotjat l'arxiu. Ha estat rehabilitat. És l'únic equipament cultural de titularitat estatal que hi ha al centre de la ciutat. La historiadora Eva Serra ha redactat l'Informe de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, crític amb el nom de l'arxiu.

del nomenament del director no és indiferent i es podria pensar, doncs, que el nomenés la Generalitat de Catalunya, previ acord amb el Patronat, a part d'un conveni entre ambdues parts relatiu al règim de gestió i al règim econòmic.

Pel que fa al nom, tot i el pes de dos segles i mig d'ús, Catalunya no pot renunciar, pensen els experts de l'IEC, a la denominació original i històrica d'"Arxiu Reial de Barcelona".

"El cost i la significació d'alienació que ha tingut i té per a la nostra documentació la consagració d'una denominació espúria —diu un del informes— és molt evident. Renunciar als noms no és pas renunciar a poca cosa, és un pas més, i ben greu, cap a la despersonalització. La denominació Arxiu Reial de Barcelona no només s'hauria de recuperar per al fons que els arxivers del Cuerpo Facultativo anomenen 'Real Cancilleria' o 'Cancilleria Real' sinó que també hauria d'identificar tot l'arxiu, tota la institució."

En el pitjor dels casos, conclou en aquest punt l'informe, "s'hauria d'aconseguir que tingués una denominació oficial duplicada, Arxiu Reial de Barcelona-Arxiu de la Corona d'Aragó".

Cal dividir el fons. Seguint les pautes de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, la Secció Històrico Arqueològica de l'IEC reclama la necessitat de disposar d'un inventari de l'Arxiu de la Corona d'Aragó afinat al màxim. Entre els fons caldria distingir quatre grans blocs: els fons reials de Catalunya, els fons reials comuns, els fons de la Generalitat i els altres fons diferents dels esmentats.

Pel que fa als fons de la Generalitat, el fons documental de la Generalitat de Catalunya suprimida el 1714 ha de ser de titularitat de l'actual Generalitat i traslladat a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Pel que fa als fons que no són reials, també la seva titularitat ha de ser institucional catalana i la documentació, ingressada segons els criteris documentals del sistema d'Arxius de Catalunya en el marc de la llei 10/2001 del 13 de juliol (arxius municipals, comarcals, notariais i/o eclesiàstics). Els fons reial de Catalunya amb titularitat i gestió

exclusiva de la Generalitat de Catalunya restaria en l'actual Arxiu de la Corona d'Aragó.

I finalment els fons reials comuns, que per evitar qualsevol problema d'entesa amb els governs de les altres comunitats autònomes afectades no han estat reivindicats per Catalunya, també restarien en l'actual arxiu en coexistència física amb els fons reial de Catalunya. La constitució del Patronat hauria de resoldre la qüestió de la titularitat d'aquests documents.

El nom no va fer la cosa. La divisió dels fons de l'arxiu respon al fet que no es pot parlar d'un sol arxiu, ha recordat l'Associació d'Arxivers de Catalunya, sinó de diferents arxius sota un mateix nom, inventat al segle XVIII quan es van voler unificar, sense èxit, els arxius de Saragossa, Mallorca, València i Barcelona.

En el curs del segle XVIII borbònic i sota un imperatiu historicista il·lustrat, Francesc Xavier Javier de Garma i Duran, heraldista i arxiver, director de l'Arxiu Reial de Barcelona —aleshores un arxiu exclusivament històric tancat i sense cap funció administrativa—, pretengué portar a terme un projecte ambiciós i mai no realitzat de transformar el vell Arxiu Reial de Barcelona en un suposat Archivo de la Corona de Aragón.

"Va ser —ens diu Eva Serra— un projecte d'altra banda ben estrambòtic, si tenim present que el règim borbònic havia liquidat no sols les institucions i lleis de Catalunya i els altres regnes de la Corona sinó també la mateixa Corona d'Aragó."

Mentre el projecte, "fruit més de la vanitat d'un funcionari que de la preocupació històrica d'un arxiver quedava en el tinter", recorda la historiadora, la nova denominació tot i no correspondre a cap realitat ni històrica ni tampoc a cap projecte fet efectiu va quedar oficialitzada (1754) i no pas per cap llei preceptiva sinó per un mer reglament de la institució.

"L'oficialització del nou nom —considera Eva Serra i els restants historiadors de l'IEC— va ser una impropietat per tal com no correspon a la realitat de l'origen i contingut de l'arxiu."

Lluís Bonada

PAER GIL